

УДК 37.013.41(07)

Приходько В. М.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ У НАУКОВОМУ ТА ПЕДАГОГІЧНОМУ СПІЛКУВАННІ

А *Визначені особливості використання юридичних термінів у науковому та педагогічному спілкуванні. Розглянуті та проаналізовані актуальні питання, пов'язані з доцільністю використання юридичних термінів у професійному спілкуванні. За допомогою уточнення понять можливе переосмислення надбань традиційної педагогіки та юриспруденції, у класичному їх розумінні, які створювалися багатомісячною історією, інтегруючи в собі надбання культур різних педагогічних та юридичних шкіл, ідеї вітчизняних і зарубіжних педагогів і захисників дитинства.*

Ключові слова: ювенальна юстиція; відновлюване правосуддя; превентивна педагогіка; девіантна поведінка; делінквентність

Постановка проблеми. Світ, у якому ми живемо, на зламі епох вступив у смугу глибоких змін, у процесі яких перебудовується й перебудовуватиметься все наше життя. Уже сьогодні, мабуть, єдине, що можна констатувати однозначно, це те, що світ (реально існуючий) уже далеко не той, який був учора. Він проявляється в нових технологіях, нових формах життя, нових способах світобачення і світорозуміння, а головне – у тих глобальних небезпеках, в яких постає перед нами суперечність між новими реаліями нашого існування та усталеними формами й способами нашого ставлення до світу. Людство ввійшло в таку зону свого культурно-історичного розвитку, яку можна порівняти з періодом виникнення філософії, науки, релігійно-моральних доктрин загальнолюдського звучання. Тобто зону, котру, як і ту далеку епоху, словами К. Ясперса можна назвати стрижневою [15]. Тільки нині вже йдеться не про сторіччя, а про десятиріччя, бо людство має творити нові соціокультурні засади за умов ліміту часу. Глобальність прискорення світового розвитку вражає: один мільйон років у палеоліті виявляється еквівалентним сорока рокам у наш час.

Неоднозначність, нелінійність процесів, що відбуваються в цьому світі, відбивається в сучасній науці, яка виявляє розгубленість у розв'язанні новітніх проблем у контексті старої логоцентричної системи координат. Зміна фундаментальних засад на всіх рівнях суспільства детермінувала багаточисленність наукових фактів, що не вкладаються в усталену систему поглядів і головоломок, які вже не можуть бути розв'язані класичними методами. Імпульсивна диференціація наук, швидке збільшення наукових шкіл свідчать про активний пошук розв'язання цієї проблеми, але загальна картина радикальної трансформації суспільства стає щоразу ще розпливчастішою, неясною і штовхає нас на шлях міфотворення. У науковому співтоваристві

посилюється дискомфортність, робляться конвульсійні спроби «підлатати» стару індустріальну парадигму, вкласти в її хитку систему координат нові ідеї та гіпотези, зумовлені засадами нового світу.

Особливо гостро змушені реагувати на такі зміни соціальні й гуманітарні науки. Нині педагогічна наука не встигає за кардинальними змінами, що відбуваються в суспільстві, у роботі шкіл, дитячих закладів, у системі вищої освіти. Велика кількість правопорушень, скоєних неповнолітніми особами, зростаюча з кожним роком підліткова злочинність викликана у науковців прагнення, з одного боку, знайти й аргументувати нові засади, нову парадигму своєї науки, а з іншого – науково осмислити, підвести науковий фундамент під сучасні глобалізаційні процеси, що відбуваються в суспільстві, в педагогічному просторі України.

Опинившись у новому для себе соціально-педагогічному контексті, педагоги й юристи почали застосовувати велику кількість юридичних термінів, понять, визначень. Нині широко вживаються такі терміни і поняття, як «ювенальна юстиція», «ювенальне право», «ювенальна кримінологія», «відновлювальне правосуддя», «ювенальний суд», «неповнолітній», «девіантна поведінка», «делінквентність», «превентивна педагогіка», «медіація», «превенція».

Спробуємо розібратися в тих поліморфних визначеннях, що стосуються проблеми нашої статті. При цьому зазначимо, що наші міркування не претендують на вичерпність і відповідають власному розумінню проблеми, що ґрунтуються на синергетичному (грец. synergos – який діє разом) й парадигмальному (грец. paradeigma – приклад, взірець) підходах. Під юридичними термінами розуміємо слова або сполучення, що означають чітко окреслені спеціальні поняття, пов'язані з вивченням і науковою розробкою

правознавства, юриспруденції.

Мета статті – акцентувати увагу на особливості використання юридичних термінів у науковому та педагогічному спілкуванні.

Завдання – висвітлити сутність юридичних термінів і понять у науковому та педагогічному спілкуванні, уточнити смисл термінів з орієнтацією на використання їх під час професійної діяльності. Береться наступне вихідне значення спілкування: спілкування – це багатоплановий процес розвитку контактів між людьми, породжений потребами спільної діяльності [11, с. 128]; спільна діяльність із реалізації інтересів, яка координується шляхом обміну думками й регулюється загальними нормами.

Концептуальною одиницею спілкування є людська взаємодія, яку (спрощено) можна подати як сукупність окремих індивідуальних дій, спроб одних індивідів справити вплив на інших, змінити їхній внутрішній світ, їхні наміри, дії тощо.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Останнім часом у науково-педагогічній літературі стосовно освіти й педагогіки вживається термін «ювенальна юстиція» (juvenile justice – правосуддя для неповнолітніх).

Для наукової літератури питання ювенальної юстиції не нові. Зокрема, В. Зеленецький, Н. Сібільова, С. Оверчук розглядали становлення та розвиток ювенальної юстиції; Н. Крестовська – необхідність створення ювенального права та ювеналістики; І. Топольскова, Н. Юзікова, А. Романюк – проблеми здійснення правосуддя у справах неповнолітніх; В. Бринцев., Є. Гідулянова, В. Шмеріг, І. Терещенко – формування теорії ювенального права; О. Вінгловська – імплементацією міжнародного ювенального права. Проте серед українських учених і спеціалістів, які займаються розробленням законодавства у сфері захисту прав дітей, відсутня єдина думка щодо необхідності створення ювенальної юстиції в Україні, різняться точки зору щодо розуміння поняття «ювенальна юстиція». Так, В. Зеленецький характеризує ювенальну юстицію як сукупність правових механізмів, медико-соціальних, психолого-педагогічних і реабілітаційних, а також інших процедур і програм, призначених для забезпечення на основі існуючої в державі законодавчої бази найповнішого дотримання прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх у всіх сферах правовідносин (цивільно-правових, адміністративних, кримінальних), що реалізуються системою державних і недержавних органів, установ і організацій [14, с. 774]. Іншої думки дотримується У. Ковна, яка наголошує на тому, що сутність поняття «ювенальна юстиція» пов'язана з її основним суб'єктом – судом у справах неповнолітніх, що визначає поняття юстиції як правосуддя. Лінгвістичне поєднання слів «юстиція» і «ювенальна» означає, що йдеться одночасно про загальне та специфічне поняття юстиції. Як частина загального, юстиція відображає його принципи й інститути, а як специфічного – відрізняє її від загального, створивши ступінь її автономності [6, с. 157]. У будь-якому випадку ювенальна юстиція – це спеціалізована система правосуддя щодо неповнолітніх, яка

є важливим інститутом системи захисту прав дитини.

Н. Борисова, Л. Вещагіна та Л. Голишева розглядають ювенальне право як окрему галузь права [1; 2; 3]. О. Здрок вважає ювенальне право самостійним елементом правової системи громадянського суспільства [5]. В. Кулапов визначає місце ювенального права в системі права як найабстрактивніший елемент системи законодавства – законодавчий масив (комплекс) [8]. Ю. Пудовочкін доводить необхідність виокремлення ювенального кримінального права в межах галузі кримінального права [13]. Е. Мельникова вважає інститут кримінальної відповідальності неповнолітніх підгалуззю кримінального права [10], як Н. Крестовська зазначає, що в далекому зарубіжжі, зокрема в США, ювенальне право здебільшого сприймається в такому вимірі, як система норм, що регламентують притягнення неповнолітніх до відповідальності [9, с. 11].

Одночасно з ювенальним правом як системою правових норм формується його ідеальний вимір – наука ювенального права, однією із задач є з'ясування місця ювенального права в системі національного права, визначення його предмета та методу, функцій і принципів.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що принципи ювенального права закріплені Конституцією України. Так, ст. 52 проголошує рівність дітей у своїх правах незалежно від походження, а також незалежно від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним; заборону будь-якого насильства над дитиною та її експлуатацію, переслідування за такі дії; утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за рахунок держави; заохочення державою та підтримка благодійницької діяльності щодо дітей.

Основний принцип ювенальної юстиції полягає в тому, що правопорушник важливіший, ніж правопорушення. Цей підхід ґрунтується на таких положеннях: підлітки за своїм розвитком ще не здатні адекватно усвідомлювати свої вчинки, нести за них відповідальність; підлітки перебувають у такому віці, коли їх легше перевиховати, ніж запобігти повторним правопорушенням. Серед принципів ювенальної юстиції згадати необхідно також індивідуалізацію та гуманізм. Вони означають, що, перш за все, ювенальна юстиція спрямована на гуманне ставлення до підлітків, тобто основним завданням ювенальної юстиції є запобігання майбутній криміналізації підлітка, його перевиховання. Особливість ювенального судочинства полягає в тому, що воно розглядає дитину не як об'єкт репресій, а як суб'єкт реабілітації. Це пов'язано з тим, що ювенальне право має особливий предмет правового регулювання. Дитинство є специфічним соціальним фактом-станом, який є безпосередньою підставою виникнення особливих правових відносин. Процеси фізичного, інтелектуального, духовного розвитку дитини, її соціалізації є об'єктом не тільки соціального, але й широкого правового впливу з боку сім'ї, громадських організацій, держави. Предметом правового регулювання ювенального права є суспільні відносини, об'єктом яких є виживання, повноцінний

розвиток, належне виховання підростаючого покоління, а суб'єктами – з одного боку – діти, а з іншого – дорослі як окремі фізичні особи, до сфери діяльності яких належить робота з дітьми, держава як суб'єкт, контролюючий і гарантуючий реалізацію норм ювенального права і, нарешті, на міжнародному рівні – світова спільнота, оскільки в дусі Конвенції ООН про права дитини загальноновизнаним є обов'язок усього людства піклуватись про благополуччя дитини.

На погляд Н. Крестовської, ювенальне право України є відносно самостійною сукупністю правових норм, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання, розвитку та захисту прав дитини, зауважуючи при цьому, що формування ювенального права як класичної галузі з кодексом, як головного галузеутворюючого акту, ще не завершилась [9, с. 11]. Тому погоджуємося з думкою Л. Карнозової, яка характеризує ювенальну юстицію як комплекс концепцій і «схем» впливу на підлітків, сукупність конкретно-практичних ситуацій впливу на людину, сім'ю, оточення підлітка, а також соціальні інститути [4, с. 25].

Кілька останніх років широке коло педагогів та юристів вивчає питання щодо можливості та запровадження так званого відновного правосуддя, а також дієвості шкільних служб примирення (відновне правосуддя в школах).

Відновне правосуддя базується на ідеях примирення конфліктуючих сторін, припинення самого конфлікту (виключаючи засудження та покарання винуватців конфлікту) шляхом взаємного вибачення, каяття у вивченому, усвідомлення моральної та юридичної відповідальності за вчинений злочин й обов'язку відшкодування заподіяної жертві фізичної, моральної та матеріальної шкоди і співвідноситься з кількома науковими дисциплінами як правового, так і неправового характеру. Правові – це кримінальне право та кримінальний процес.

Віктимологія (лат. *victima* – жертва і грец. *logos* – поняття; думка, розум) – юридична наукова дисципліна, галузь юридичної науки, криминології, що вивчає поведінку жертв злочину й розробляє методи їхнього врятування та попередження злочинів.

Конфліктологія (лат. *Conflictus* – зіткнення і *logos* – слово, учення) – загальнонаукова дисципліна, яка вивчає основи нестабільності та деструктивності соціального та особистісного розвитку, форми, методи та ситуації спілкування, міжособистісних і групових відносин на емоційному, когнітивному чи поведінковому рівні. У сучасній науковій літературі розглядається п'ятиланкова класифікація підходів до розв'язання конфліктів: запобігання конфліктним ситуаціям, залягодження конфліктів формування, використання компромісів, розв'язання конфліктної ситуації.

Неправовою є загальна, соціальна, юридична психологія, педагогіка: загальна, соціальна, превентивна; кожна з цих галузей науки робить свій внесок у теоретичну базу відновного правосуддя.

Якщо говорити кримінальне та кримінально-процесуальне право, то вони мають визначати головні засади примирення і відшкодування заподіяної шкоди (фізичної, матеріальної, моральної), оскільки її від-

шкодування є обов'язковою умовою примирення.

На відміну від традиційної системи кримінального судочинства відновлювальне правосуддя ставить перед собою завдання умиротворення потерпілого та правопорушника, досягнення задоволення потреб потерпілого та правопорушника, громадськості та держави. Відновлювальне правосуддя зосереджує свою увагу на правах усіх суб'єктів і на віднайденні рівноваги між ними, сприяє відновленню попереднього стану в суспільстві, що мав місце до вчинення злочину. Концепція сучасної кримінальної юстиції носить легалістичний характер і розглядає злочин як дію чи бездіяльність, що карається державним органом, наділеним відповідними повноваженнями, тобто таке діяння, яке завдає шкоди державі. За таких обставин має місце жонглювання поняттями: відносини, які виникли спочатку між правопорушником і потерпілим, у результаті кримінального провадження стають відносинами між правопорушником і державою в уособленні державних органів. У таких випадках розв'язання конфлікту, що є наслідком правопорушення, належить не тим, хто в ньому задіяний, а юристам і тим, хто займається юстицією [14].

Отже, сутність відновлювального правосуддя відрізняється від сутності традиційного карального правосуддя. Якщо злочином вчинено насильство, заподіяна образа іншій людині, то в даному випадку шкода заподіяна конкретній особі, а не державі, і виникає обов'язок винуватого відшкодувати збитки або усунути заподіяну шкоду. Таким чином, міняється мета кримінального правосуддя: не покарання, а відновлення – зцілення, примирення і відшкодування шкоди. Відновлення не у формально-юридичній дійсності, де вважається, що покарання служить засобом відновлення порушеного права, а відновлення як людська категорія. Основними дійовими особами нової процедури стають самі учасники події – правопорушник і жертва.

Відновлювальне правосуддя має на меті сумісне вирішення сторонами, які втягнуті в конкретний злочин, свого ставлення до наслідків злочину і які висновки зробити на майбутнє. Відновлювальне правосуддя – це орієнтований на вирішення проблеми підхід до злочинності, який передбачає участь самих сторін і суспільства в цілому в активних стосунках із юридичними органами. Метою такого правосуддя є врівноваження інтересів жертви і суспільства з необхідністю соціальної реінтеграції злочинця. Воно орієнтується на те, щоб сприяти зціленню жертви і надати можливість усім сторонам, втягнутим у процес правосуддя, брати в ньому активну участь. Відновлювальне правосуддя не входить у суперечність з існуючою системою кримінального судочинства. Як на наш погляд, воно допомагає традиційному правосуддю.

Відновлювальне правосуддя не є ні особливою юрисдикцією, ні галуззю права, ні «особливим упровадженням». Воно не замінює, не скасовує традиційного карального правосуддя, однак є самостійним явищем у правовій практиці та культурі багатьох держав.

Дослідження проблеми відновлювального право-

суддя розпочато в Україні у деяких галузях науки-соціології, психології, юридичній науці. Даній проблемі присвячено науково-правовий журнал «Відновне право в Україні», розділи у «Юридичному Віснику України» Бюлетені Міністерства Юстиції України, Вісники Верховного Суду України, науково-методичному журналі «Підприємство, господарство і право, цілу низку статей у громадсько-правовому тижневику «Іменем Закону». Однак у педагогічній науці це явище, яке потребує, безпечно, глибокого комплексного дослідження, систематично не вивчалось.

Відносно дієвості шкільних служб примирення в педагогічній діяльності, на відміну від правової, частіше застосовується термін конфлікт, або порушення спілкування. Адже саме конфлікт (лат. *conflictus* – зіткнення *confliigo* – борюся) містить елементи суперництва, протиборства, такого спілкування, у якому виявляється неузгодженість дій осіб, які дбають про свої інтереси: особа у спілкуванні характеризується тим, чого вона хоче, своїми бажаннями, інтересами, цілям, що створюють особливу сферу ментальності.

Ментальні сфери *бажає, може і повинен* відповідають трьом аспектам соціальної дії:

Бажає – суб'єктивність – *інтерес*;

Може – реальність – *згода*;

Повинен – нормативність – *консенсус*.

Первісним є поняття *згода*.

Інтерес – вид переконання.

Переконання – *згода із самим собою*.

Консенсус (лат. *consensus* – згода) – згода стосовно норм спілкування, вирішення спірного питання, якої досягають педагогічним консиліумом, вербальною взаємодією, пошуком альтернативи як дієвими засобами розв'язання конфлікту.

Завдання педагога, вихователя, соціального працівника – побачити сутність конфлікту у дитячому середовищі, пов'язану із взаємодією ментальних структур, як інтерсуб'єктивного феномена, не допустити перетворення конфліктної ситуації у делінквентність (лат. *delinquensntis* – злочинність) – різновид девіантної поведінки.

Конфлікт – це уявлення про реальну ситуацію, яке конструюється у свідомості кожного з його учасників, і перша порада щодо подолання конфлікту повинна бути такою: «Давайте скоординуємо наші уявлення про цю конфліктну ситуацію».

У житті виникає багато ситуацій, дуже подібних до конфліктної, але чомусь до конфлікту вони не призводять (спортивне змагання, конкурс краси, конкурс абітурієнтів, різноманітні ігри, що спеціально моделюють конфлікт, стилі поведінки у конфліктній ситуації). У чому річ? Річ у тому, що дії у цих квалі-конфліктних ситуаціях легітимізовані, тобто ретельно розроблені справедливі норми, правила гри, що приймаються (як справедливі) всіма, хто бере участь у ситуації. І тільки не прийняття деяких норм (девіантна поведінка) призводить до конфлікту. Наприклад, можна порушити спортивні правила (прийняти допінг) і тим самим вступити в конфлікт як з іншими учасниками змагання, так і зі спортивною федерацією, а можливо, і з усім людством, болільників. «Нечесна

гра», «Гра не за правилами» – так характеризується не легітимізоване (всіма) спілкування. Аналогічно за ступенем не порушення і справедливості норм можна розглянути «дикий ринок» і «цивілізований ринок», поведінку футбольних фанів, та й поведінку депутатів на засіданні Верховної Ради. Якщо говорити про конфлікти, то на соціальному рівні вони пов'язані із порушенням легітимних оцінок. Це означає, що досить змінитися легітимним оцінкам, як багато що стає конфліктним.

Отже, конфліктна ситуація – це певна складна структура образів, активізована нашими інтересами, яка певним чином створюється в учасників спілкування. Тому насамперед треба з'ясувати значення елементів реальності конфліктної ситуації з погляду інтересів. Успішне розв'язання конфліктів можливе у тому випадку, якщо розробляються різні тактики, що враховують усі випадки конфлікту як соціально-педагогічного явища, і з них обирається така, яка найбільше підходить до конкретної ситуації.

Вчені висувають різноманітні міркування стосовно усунення конфліктів із урахуванням: його етапів; стратегічних принципів виграшу; емоційних станів сторін; закономірностей їхніх взаємозв'язків; висунутих індивідуальних цілей; механізмів взаємного впливу; теоретико-ігрового підходу.

Усунення конфліктів зводиться до таких моментів: попередження конфлікту; управління конфліктною ситуацією, якщо вона виникла; прийняття оптимальних рішень у конфліктних ситуаціях; вирішення конфлікту.

Виховна функція ювенального права проявляється в тому, що вона має виступати суттєвим фактором впливу на суспільну та індивідуальну правосвідомість. Воно покликане повернути суспільство до потреб та інтересів дитини, змінити застарілі стереотипи ставлення до дитини. Поки що дитина посідає в правосвідомості нашого суспільства місце об'єкта загально-соціального та правового впливу, сприймається як майбутня, а не актуальна людина.

Такий підхід відповідає і прихильникам відновлювального правосуддя на зміну ракурсу розгляду злочину як правопорушення та процесу реагування на нього таким чином: змістити його у бік потерпілого; визнати основним із завдань кримінально процесу примирення сторін – потерпілого і правопорушника, що супроводжується відшкодуванням шкоди, завданій правопорушенням; залучити до розгляду кримінальної справи не лише традиційних її учасників, а також посередників і громадськість.

Використання ще не зовсім звичного та зрозумілого терміну латинського походження «превентивний» (*preaventum* – *prea*- попереду, перед; *ventum*- попереджати, випереджати) у педагогіці обумовлюється щонайперше об'єктивними потребами сучасної науки та практики.

Після започаткованого у 1994 р. контракту між ЮНЕСКО й АПН України питання освіти та виховання стало пріоритетним у системі психолого-педагогічних, правових, медичних досліджень. Особливої гостроти ця проблема набуває в складних соціокультурних умовах економічних і політичних суперечностей,

нерівноваженості соціальних процесів, криміногенності суспільства. Девальвація загальнолюдських цінностей, втрата духовних орієнтирів, залучення до раннього алкоголізму, наркоманії, проституції потребують відповідної переорієнтації освітньо-виховної політики, насамперед навколо проблем виживання та збереження генофонду України фізичного, психічного, соціального розвитку особистості, вироблення в неї імунітету до негативних впливів соціального оточення, створення цілісної системи підготовчих вчинків, проявів асоціальної поведінки.

Превентивна педагогіка здатна відіграти особливу роль у діяльності держави, всіх виховних інституцій і створення здорового способу життя.

Теоретичне осмислення превентивної педагогіки як складової педагогічної науки, вивчення форм, методів, засобів її практичної реалізації як педагогічної мети поступово привертають дедалі більшу наукову увагу. В Україні зокрема ця проблематика є одним з напрямків науково-пошукової роботи лабораторії превентивного виховання Інституту проблем виховання НПН України. Керівник доктор педагогічних наук, професор В. М. Оржеховська.

Особливо плідним превентивної педагогіки як соціально-педагогічного явища, наукової категорії й нової дисципліни педагогічного процесу.

Необхідною передумовою якісно нової соціально-педагогічної технології виробництва людини як особистості є превентивна діяльність, спрямована на усунення причин й умов, які можуть стимулювати хибні звички, виступати механізмом закріплення девіантної поведінки учнів, їх подолання до того, як вони виявляться у структурі особистості та поведінки. Частина зайнятих у цьому виді виробництва (діяльність із навчання, виховання, підготовки та розвитку фахівців) зростатиме аж до домінування.

Превентивна діяльність, детермінована об'єктивними і суб'єктивними факторами, належить до універсальних процесів, запобігання та попередження негативних явищ і станів особистості. Оскільки поняття діяльність є загальною підставою для визначення способу буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни, превентивність має бути складовою будь-якої соціально-педагогічної дії. Умовою ефективності превентивної діяльності є її моральна суть. У цьому полягає методологічне значення цієї категорії для сучасних педагогічно-правових досліджень.

Зміст превентивної діяльності здійснюється за трьома рівнями: рання або первинна превенція; вторинна превенція; третинна превенція.

Первинна превенція – це соціальні дії, спрямовані на забезпечення життєвих умов попередження поширення негативних явищ, інформації про вади небезпечної поведінки.

Вторинна превенція – передбачає зусилля, спрямовані на дітей, що знаходяться у групі ризику небезпечної поведінки. Полягає у своєчасному виявленні таких осіб і наданні їм допомоги.

Третинна превенція – сукупність соціально-педагогічних форм, методів і засобів, спрямованих на попередження переходу відхилень у поведінці у важчу

стадію та створення умов для ресоціалізації. Переважно вважається як індивідуальна робота з дітьми, які повернулись із закладів спеціального виховання, зокрема притулків, шкіл та училищ соціальної реабілітації, спеціалізованих наркологічних центрів, інших спеціалізованих служб; передбачає відновлення морально-психічних засад розвитку здоров'я дитини і захисту її права на ресоціалізацію (лат. re- префікс, що означає зворотну або повторну дію + socialis- суспільний) – комплекс заходів, спрямований на відновлення соціального статусу особистості, втрачених чи несформованих соціальних навичок, переорієнтацію соціальних і референтних орієнтацій девіантів (лат. deviation – відхилення de – від + via – дорога – особи, які не додержуються існуючих у суспільстві норм поведінки) за рахунок включення їх у нові, позитивно зорієнтовані відносини та види діяльності.

Превенція – це справа загальна, соціальна, що потребує зміни моральної етики суспільства, а також спільних зусиль медичних працівників, юристів, педагогів, психологів, соціологів.

Правова превенція має розв'язати певні педагогічні та психологічні завдання, до яких дослідники віднесли передусім формування ціннісного ряду, способів соціалізації, стійкого ставлення до негативних явищ і негативних почуттів; подолання егоцентризму та розвиток емпатійних рис, формування гуманістичних і комунікативних якостей, адекватної самооцінки, самоконтролю та здатності до саморозвитку, розвиток критичності, соціальної адаптованості, індивідуальних механізмів долання важких станів і переживань тощо.

Саме тому питання превентивної освіти та виховання набуває особливої гостроти, оскільки молодь формується у складних соціокультурних умовах економічних і політичних суперечностей, нестабільності соціальних процесів, криміногенності суспільства.

Зміна соціально-економічних умов вимагає такої підготовки майбутніх фахівців з превентивної діяльності, яка б урахувала всі етапи і складові процесу соціалізації особистості й розглядала дитину як суб'єкта превентивного виховання.

На це здатні тільки висококваліфікований, високо-соціальний і високолюдяний педагог-фахівець, який може забезпечити необхідний рівень професіоналізму та соціальної і моральної відповідальності за наслідки своїх дій. Такого спеціаліста потрібно підготувати – навчити, виховати, соціалізувати.

Це переконає нас у необхідності в процес підготовки фахівців служб у справах дітей, відновного правосуддя і ювенальної юстиції ввести нову наукову і навчальну дисципліну «Превентивна педагогіка».

Це дуже актуальне питання для України, оскільки стан підліткової злочинності в нашій країні викликає серйозну занепокоєність держави і суспільства та зумовлює потребу пошуку нових способів її попередження, вжиття додаткових заходів із боку державних органів і громадськості, які б сприяли поступовому скороченню злочинних проявів у середовищі неповнолітніх.

Саме тому Концепція превентивного виховання дітей і молоді спрямовує науковців і практиків на ви-

роблення нової філософії виховання, на підвищення наукового рівня теорії методології та педагогічної технології превентивного виховання, визначення шляхів посилення педагогічної майстерності у здійсненні превентивної роботи, вдосконалення традиційних і нетрадиційних форм і методів, побудову нових стратегій даного напрямку виховання. Через це категорія «превентивність», «превенція» стає методологічним підґрунтям визначення превентивної педагогіки як предметного поля педагогічних досліджень, забезпечуючи передусім системне усвідомлення відповідних пізнавальних проблем і смислову орієнтацію в їх сукупності [7].

Для визначення превентивної педагогіки як науки, що стосується й виховання, навчання та розвитку особистості, важливим є осмислення її об'єкта і предмета дослідження.

Оскільки превентивна педагогіка розглядає перш за все генезис виховної діяльності на до криміногенному рівні, то основним об'єктом дослідження є реально існуючі явища, і які породжують соціальні відхилення у поведінці дітей і підлітків.

Предметом превентивної педагогіки визначаються різноманітні аспекти превентивної практики, що здійснюється закладами і соціальними службами різних відомств (освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, правових органів тощо) з метою попередження негативних явищ, правопорушень і надання соціально-педагогічної, медико-психологічної та правової допомоги дітям і сім'ям групи ризику; а також категоріально-понятійний апарат. Серед яких поняття «превентивне виховання» є провідним.

Багатогранність превентивної практики як предмета педагогічного пізнання зумовлена глибиною її об'єктивного змісту і багатством її причинно-наслідкових і структурно-функціональних взаємозв'язків як у суспільному житті загалом, так і в його педагогічній підсистемі. Завдяки цьому поняття превентивної педагогіки у свою чергу утворює категоріальні рамки наукового аналізу педагогічних явищ як з точки зору їх співвідношень із цілісністю соціальної системи, так і в безпосередній їхній давності у конкретній системі педагогічних відносин.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що превентивна діяльність завжди була предметом уваги дослідників. Тільки замість терміну превентивний використовувались такі, як профілактика, соціальне виховання, робота з дефективними, педагогічно занехаяними дітьми, попередження дитячої бездоглядності, злочинності тощо.

Превентивна педагогіка як навчальний предмет – це дидактично обґрунтована система знань, умінь і навичок, відібраних із педагогічної науки, що мають спеціальний характер і відповідають меті підготовки спеціалістів певної категорії. Як педагогічна дисципліна превентивна педагогіка вивчає природу і генезис превентивної діяльності з випередження, застереження та запобігання соціальних відхилень у поведінці з позиції системно-цільового підходу, включаючи особисті, соціальні, психолого-педагогічні фактори.

Метою даної навчальної дисципліни є формування

професійної компетентності і готовності студентів до превентивної діяльності в сфері превентивної практики на основі взаємодії з педагогічними колективами навчально-виховних, позашкільних культурно-освітніх і інших закладів; працівниками служб у справах неповнолітніх, центрів соціальних служб для молоді, кримінальної міліції й інших правових установ, медичних закладів, центрами превентивного виховання; громадськими, благодійними організаціями тощо.

Основними завданнями навчального предмета є: формування знань студентів про особливості превентивної педагогіки в системі педагогічних наук; засвоєння знань про мету, принципи, форми, методи та технології превентивного виховання; вироблення умінь і навичок, які дозволяють здійснювати функції і види превентивної діяльності; усвідомлення превентивної діяльності на основі прав людини і дитини; формування педагогічної та етичної культури майбутніх педагогів; вироблення у студентів умінь надавати комплексну психолого-педагогічну та медико-соціальну допомогу тим неповнолітнім, які її потребують; формування толерантності до неповнолітніх, які вчинили протиправні дії або зловживають психоактивними речовинами; оволодіння методиками стимулювання неповнолітніх до здорового способу життя і позитивної соціальної реабілітації; сприяння об'єднанню зусиль різних суб'єктів превентивної роботи [12, с. 28–30].

Зміст даної навчальної дисципліни можуть складати наступні компоненти:

- змістовий – (ознайомлення з історією дослідження; ознайомлення з новими досягненнями у цій галузі; корекція знань, здобутих самостійно через власний життєвий досвід, читання книг, засоби масової комунікації);

- цільовий – (забезпечення розуміння значущості знань за проблемою, що вивчається у системі знань із усього предмета; забезпечення усвідомленості суттєвого змісту навчальної інформації; забезпечення умов для розвитку наукового світогляду через достатність наукових фактів, прикладів для узагальнення у формі ідей, положень, тенденцій, закономірностей тощо);

- процесуальний – (актуалізація раніше здобутих знань за допомогою аналізу, порівняння, узагальнення; забезпечення послідовності, логічності, аргументованості матеріалу; опора та індивідуальне прагнення, можливості, здібності того, хто навчається; визначення обсягу знань, часу і темпу роботи, компонування етапів заняття);

- мотиваційно-стимулюючий – (відповідність результату заняття його цілям і завданням; доцільність форм роботи, її контролю, критеріїв оцінки діяльності; наявність прагнення до подібної практично-вдтворюючої роботи).

Сучасна орієнтація українського суспільства на європейські моделі соціального устрою потребує поглибленого критичного осмислення та обґрунтування наразі і щодо місця та ролі європейської системи превентивної педагогіки як чинника прогресивних суспільних змін.

Ми впевнені, що вивчення превентивної педагогі-

ки надає можливість чітко оперувати юридичними і педагогічними такими термінами, як: аксіологія виховання, аномальні діти, ауто-агресивна поведінка, відповідальність неповнолітніх, відхилення у поведінці, вчинок, девіантна поведінка, делінквент, дитяча бездоглядність, дитяча безпритульність, дитяча експлуатація, дитяча порнографія, дитяча проституція, дитяча субкультура, дитячий секс-туризм, дитяча злочинність, діти-втікачі із виховних установ, діти-втікачі із зовні благополучних сімей, діти-демофоби, діти-класомани, діти-клаустрофоби, діти-клаустрофоби, діти-коїнофоби, діти-ктіномани (грец. ktino – вбивати, maia – шаленість, пристрасть, тяга до вбивства тварин), діти-кубомани, лудомани, комерційна сексуальна експлуатація дітей, насильство щодо дітей, неповнолітні злочинці, поведінка (асоціальна, девіантна, делінквентна, правова, адитивна, адекватна, агресивна, асертивна, гепоїдна), сирітство соціальне, соціальна депривація, соціально-правовий захист, суїцид, ціннісна орієнтація, чинники ризику, шкідливі звички тощо.

Вважаємо, що саме за допомогою уточнення понять можливе переосмислення надбань традиційної педагогіки та юриспруденції, у класичному їх розумінні, що створювалися багатомісячною історією, інтегруючи в собі надбання культур різних педагогічних та юридичних шкіл, ідеї вітчизняних і зарубіжних педагогів і захисників дитинства.

Усвідомлюємо той факт, що технологізація превентивної діяльності не може обмежувати свою сферу лише навчанням і підготовкою кадрів. Він пов'язаний із використанням інших сучасних технологій, які вимагають перебудови стереотипів традиційної освіти, формування нового мислення, зміни ментальності всіх суб'єктів й об'єктів превентивного виховання.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що визначені та проаналізовані нами особливості використання юридичних термінів, пов'язаних із професійною діяльністю, не вичерпують усіх аспектів порушеної у статті проблеми.

Перспективою подальшого дослідження може

бути запровадження інноваційних, сформованих на основі відновного й проактивного підходів, методів і форм роботи з дітьми, схильними до вчинення правопорушень, передбачених Указом Президента України від 24 травня 2011 року № 597/2011 «Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні», а також формування культури мовлення і спілкування студентів юридичних факультетів і факультетів соціальної педагогіки і психології під час вивчення фундаментальних і спеціальних дисциплін, здійснення моніторингу захисту прав дітей, які перебувають у конфлікті із законом, протидії негативним явищам, створення законодавчої та нормотворчої бази на підтримку і захист дітей і молоді.

📖 Список використаних джерел

1. Борисова, Н. Е. Развитие ювенального права в России / Н. Е. Борисова. – Москва : Манускрипт, 1999. – 179 с.
2. Вещагина, Л. Д. Проблемы становления ювенального права как самостоятельной отрасли [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.mstu.edu.ru/publish/comp/11ntk/section10/html.
3. Голышева, Л. Ю. К вопросу о формировании ювенального права в России [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.nest.ru/content_docs/pdf/peoples/golysheva_lu/02/pdf.
4. Восстановительное правосудие для несовершеннолетних и социальная работа : учеб. пособ. / под ред. Л. М. Карнозовой. – Москва : МОО Центр «Судебно-правовая реформа», 2001. – 334 с.
5. Здрок, О. Н. Ювенальное право как самостоятельный элемент правовой системы гражданского общества / О. Н. Здрок // Теоретические проблемы формирования и функционирования гражданского общества и правового государства / под ред. А. М. Абрамовича. – Минск, 1995. – С. 25.
6. Ковна, У. Ювенальная юстиция: исторический досвід / У. Ковна // Вісник Львів. ун-ту : сер. юрид. – 2004. – Вип. 40. – С. 157–161.
7. Концепція превентивного виховання дітей і молоді. Затверджено Президією АПН України 25.02.98 р. Протокол №1-7/3-21 // Учитель. – 2000. – №1-3. – С. 6–11.
8. Кулапов, В. В. Правовая политика в сфере защиты интересов детей / В. В. Кулапов // Правовая политика и правовая жизнь. – 2003. – №3. – С. 63.
9. Крестовська, Н. М. Формування ювенального права в Україні / Н. М. Крестовська // Вісник Запорізького державного університету : зб. наук. ст. Юридичні науки. – Запоріжжя, ЗДУ, 2004. – С. 10–13.
10. Мельникова, Э. Б. Ювенальная юстиция: Проблемы уголовного права, уголовного процесса и криминологии / Э. Б. Мельникова. – Москва, 2000. – С. 118.
11. Общая психология. – Москва, 1986. – 464 с.
12. Приходько, В. М. Підготовка майбутніх педагогів до превентивного виховання дітей із неблагополучних сімей : наук.-метод. посіб. / В. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2006. – 288 с. (Рекомендовано рішенням Науково-методичної ради з питань освіти і науки МОН України (протокол від 2.11.2005 р. № 18).
13. Пудовочкин, Ю. Е. Ювенальное уголовное право: понятие, структура, источники / Ю. Е. Пудовочкин // Журнал российского права. – 2002. – №1. – С. 44–52.
14. Ювенальная юстиция в Украине: комментарий та аналіз діючого законодавства. Концепція про права дитини. Словник-довідник з ювенальної юстиції : наук.-практ. посіб. / за ред. В. С. Зеленецького, Н. В. Сибільової. – Харків, 2006. – 764 с.
15. Ясперс, К. Смысл и назначение истории : пер. с нем. / К. Ясперс. – Москва : Политиздат, 1991. – 527 с. – (Мыслители XX в.).
16. Ransshe, N. Christie.Conflicts as a property / N. Ransshe // The British Journal of Criminology. – 1977. – 17(1). – P. 1–17.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 03.10.2017

Приходько В. Н. Особенности использования юридических терминов в научном и педагогическом общении.

Ⓐ *Определены особенности использования юридической терминологии в научном и педагогическом общении. Рассмотрены и проанализированы актуальные вопросы, связанные с рациональным использованием юридических терминов в профессиональном общении. Именно с помощью уточнения понятий возможно переосмысление достижений традиционной педагогики и юриспруденции, в классическом их понимании, которые создавались многовековой историей, интегрируя в себе достижения культур различных педагогических и юридических школ, идеи отечественных и зарубежных педагогов и защитников детства.*

Ключевые слова: ювенальная юстиция; восстановительное правосудие; девиантное поведение; делинквентность

Prihodko V. M. Features of the use of legal terms in scientific and pedagogical communication.

Ⓐ *The article defines the features of the use of legal terminology in scientific and pedagogical communication. Topical issues related to the rational use of legal terms in professional communication were considered and analyzed. It is through clarification of concepts that it is possible to rethink the achievements of traditional pedagogy and jurisprudence, in their classical understanding, which were created by centuries of history, integrating the achievements of the cultures of various pedagogical and law schools, the ideas of domestic and foreign educators and advocates of childhood.*

Key words: juvenile justice; restorative justice; deviant behavior; delinquency